

րոշումը, պահեստի պաշարն ալ մէջն
բլլալով:

Այս անգամուան համար այս 7 ա-
ռաջարկութիւններով կը գոհանանք,
կը կ'ընենք, չի կայ արժէք ունեցող
առարկութիւն մը որ արգելք ըլլայ
անոնց ընդունուելուն: Բարի կամե-
ցողութեան խնդիր է: Եւ յետոյ ա-
ւելորդ չէ նկատել թէ, այսպէսով,
զանազան բանակներու ուժերուն
այժմեան յարաբերական վիճակը իր
արժէքը չի կորսնցնիր: Այ մէկ ազգ
կրնայ առարկել թէ, ասոնք ընդու-
նելով, իր պաշտպանողական ուժէն
մաս մը կը կորսնցնէ, որուն փոխա-
րէն չի պահանջուիր դիմացինէն:
Գերմանիան իր տասնապետներէն
հաստի մը չի պիտի կորսնցնէ, ոչ ալ
Անգլիան իր անթիւ զբաւաւորներէն:
Բայց, գէթ զինուորական հրեշային
արհեստագործութիւնը որ իր շա-
հուն համար հեմնական ճշմարտու-
թիւնները կը խնդրէրէն եւ պա-
տեարական արժանիքները կործա-
նել կաշխատի, իր արժանի չափին
մէջ պահել կարելի պիտի ըլլայ:

(Բ. Էօօօրէն)

ՖԵՆՍԻ ՓԱԾԱ

Ֆէնսի փաշա, թուրք լրտեսութեան
անկեալ պետը, որուն աչքէ ինչալը
քանի մը ամիս առաջ դեռ պատահե-
ցան, քաղաքական աշխարհին մէջ
հանրաձայնութիւն է իր շարագործ էնթ-
րիկները պատճառ եղած են որ, Ե-
րիտասարդ թուրքերու և հայ վերս-
նորոգչներու կուսակցութիւնները
ճոխանան զարգացած և կորովի ան-
դամներով: Այս մարդը թուրք կայս-
րութեան այս սերունդին յառաջդի-
մութիւնը արգելելու համար միշտ
զարանակալ կը մնար, վախճալով որ
անոր իշխանութեան անցնելը իր
աստղը պիտի նսեմացնէ Բայց այն-
պէս պատահեցաւ որ աքսորուած Ե-
րիտասարդ թուրքի մը մեքենայու-
թիւններով, իր այդ էնթրիկները
մէջտեղ ելան և իր անկուսը յառաջ
բերին:

Ֆէնսի փաշա պատճառ եղած է
բազմաթիւ եւ նշանաւոր փաշաներու
և վէզիրներու աքսորումին, որոնց
մէջ ինչնք երեւիլի Ֆուատ փաշան,
Տելի Ֆուատ փաշա, օսմանեսն բա-
նակին զօրավարներէն որ Դամաս-
կոս աքսորուեցաւ և կայսերական սե-
նեկապետները զազտնաբար փախչիլ

կը ստիպուէին անոր էնթրիկներէն
խուսափելու համար, բոլոր նախա-
րարները կը գողային անոր առջեւ:
Որովհետեւ իր ազգեցուծութիւնը իր օ-
գոտափառ ու արքայան տիրոջ վրայ,
անսահման էր, և ինչ որ իր Խալիֆային
կայսերական ակնհայտութեան կը փրս-
փրսացուէր Ֆէնսի փաշայի կողմէ, իր
անվիճելի ճշմարտութիւն կընդուն-
ուէր: Կայսրութեան ամենայնոքին
անկեալներու կուսակալներն իսկ կը
գողային անոր մէջ գլխուի շարժու-
մէն:

Ֆէնսի փաշայի հայրը, որ վերջնա-
մեռաւ Սուլթանին կաթնեղջերոյն
էր, կայսերական շնորհներէն նը-
պաստաւորուելու եւ աւելն առօջ-
նակարգ պատուանշաններն ստանա-
լու համար, երեւակայական դաւադ-
րութիւններ կը պատմէր անդադար,
կարծես թէ պատերազմի դաշտին վրայ
կուուղ մը ըլլար, եւ շատ անգամ
ւելի առաջ կերթար ու իրական դա-
ւադրութիւններ կը սարքէր կանխա-
տեսուած արդիւնքով մը: Պօստի օ-
տար թղթատարութեան յատկացուած
պայուսակներու զբաւումը, այս ծրա-
գիրներէն մէկուն արդիւնքն էր:

Այսպէս կը շարունակէր դաւադրել
եւ նոր դափնիներ ու ամենաբարձր
պատուանշաններ ստանալ, պատե-
րազմի դաշաէն վերադարձով մեծ միւ-
շիրի մը պէս, մինչեւ այն օրը, երբ
իր ծրագիրները իր անկուսը յառաջ
բերին, որովհետեւ յաջողութիւնը իր
ունեցած յիշողութեան վրայ մեծ վըս-
տանով թիւն մը ներշնչած էր:

1905 նոյեմբեր 13 ին ղուսարու-
թիւն մը նկարեց իր վեհափառն
քանի իր պատուանշաններ եւս փըր-
ցնելու ակնկալութեամբ: Իր հետե-
ւողներէն մէկ քանիին յանձնարարեց
թատրոնէն վերադարձին, ուր ամէն
իրիկուն կերթար Սուլթանին տե-
ղեկագիր մատուցանելու համար, իր
կառքին մօտերը որ մը մը նետել:
Այսպէսով պիտի կրնար ըսել թէ իր
օգոստոսիա Սուլթանին ղեմ կը-
մուտ ոճիրները երեւան հանելու
համար, իր կեանքը վտանգի կեն-
թարկէ:

Բայց իր տնքազգութեան իր իսկ
նիւթած այդ դաւադրութիւնը յայտ-
նուեցաւ աքսորեալի մը միջոցաւ:
Ֆէնսիին իր տան մէջ իսկ բանտար-
կեցին: Իր վիճակը բարւոքելու եւ
կորսնցուցած ազգեցուծութիւնը ձեռք
բերելու համար ուրիշ դաւադրու-
թիւնով կազմեց իր բանտարկու-
թեան մէջ: Պատմեց թէ, իր տանը
մօտ ստորերկրեայ աղմուկներ կը լը

սէր Երլազգ Գեօզլի ուղղութեամբ,
որուն տակ անշուշտ ակառներ կը
բանային: Իր այս տեղեկագրին ճըշ-
տութիւնը հաստատուելու համար, փա-
շաներէ յանձնարար մը մը կազմուե-
ցաւ որ տուն գնաց իրողութիւնները
հաստատուելու: Բայց բան մը չէր
լուեւր, եւ Ֆէնսիի աքսորումը որոշ-
ուեցաւ: Ուրիշներու խմբուցած դան-
քաժակը ինք ստիպուեցաւ պարպիլ
ցմրուր, որովհետեւ ամէն օր այս չը-
նորհագորակ պետին ղէմ դանգատ մը
ուներ մատուցանելու ու ամբաստա-
նութեանց այս միաձայնութիւնը զին-
քը անկման բարձրութիւնը վար
գահավիճեցուց:

Ներկայ լէժիմն է ասիկա. քիչ
ժամանակի մէջ, քանի մը օրէն մի-
այն, մարդ մը կրնայ ոչինչէն կայս-
րութեան ամենաբարձր դիրքին հաս-
նել, նոյնքան քիչ ժամանակի մէջ
ալ անկման ամենատարբին անդունդ-
ները կը գահավիճի: Ասկէ կը ծագի
կայսրութեան գործերուն վատթար
վիճակը: Ա՛նք բան դիպուածին ճրգ-
ուած է, որովհետեւ բարձրագոյն
դիրքերը զբաւող անձնաւորութիւն-
ները, Սուլթանին սկսեալ, երբեք
ապահով չեն իրենց վաղուսն կեան-
քին վրայ: (ԱՐՐՕ ԱՐՄԷՆԻԱ)

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

Ռուսիոյ ազատական շարժումը,
գանգոտածային այս աւազին գաղտ-
նաբեր կոտիւր, աներկբայելի օրէն հի-
մայ կարելի է ըսել կը դառնի ա-
մենափափուկ վիճակի մը մէջ, Ռու-
սական Տոմարի քաղաքը, ուսու-
կան պատմութեան ամենանշանակալի
էջերէն մին կը կազմէ. Համայն աշ-
խարհ, ասկէ տարի մը առաջ կասկա-
ծեցաւ, յետոյ համոզուեցաւ իսկ
պահ մը, ի է նա աղուէսական խաղ
մըն է, նիթուած պիւրոգրասոյի
կողմանէ եւ իրականացնելու ինկաւ
այսօր քաղաքակիրթ աշխարհը զանի
կը ծագէ: Բոլոր Ռուսիան ստուցի
յեն համար—այս մեծ օրը, միայն
յետադիմականները ատոր սիտած
լոյսէն շրջուած, կծկուեցան անկիւն մը
... մտածեցին:

Անցան, զացին անդարձ կերպով
այն օրերը, ուր կարելի էր խոստա-
նալ և չը գործադրել, լուրուած ձու-
ղակին մէջ պիւրոգրասոյին ինկաւ
չոր ոտքով միայն: Տոմարի քաղ-
ուեցաւ, անոր հետ միասին աշխարհ
եկաւ իսկոյն բարենորոգումներու

պահանջը, կոտած կոտած ու յղուած,
որուն առջեւ պիւրոգրասոյի մագիւրը
ցից ցից կըլլան:

Եւ այդ թուեաւորումը ջլատ,
միթին ուժերը վերջին ճիգ կը թա-
փեն իրարու մէջ ձուլուելու եւ անա-
գորոյն կալու յայտարարելու ազատու-
կան շարժումն ղեկ որ իրենց ղեկ
այլաճակովէն կը ցցուի կուսուսա-
սարսղվէնա Տոմարի բարձր ու
պահանջներով:

Ռուսագործի մը պէս ընելիքն չեն
գիտեր, ամէն ինչ կը տեսնեն գար-
չելի, եւ զիրենք պաշտող ազատու-
նորստարմ աշխատակներու Ռուսիոյ
չորս կողմէն Յայն քաղաք հետա-
գրներու միջոցաւ կը ճգնին: Ե-
զօքացնել Տոմարի գահաձառին տը-
ւած պատասխանին լախտի նման
իրենց էութեան վրայ իջնող հար-
ուածը:

Յարէն կը պահանջեն որ ընդա-
նուր ներուսն չնորձէ եւ Տոմար
ցրուէ: Թէեւ Երար և իրենները ցու-
ցադիցին թէ՛ իրենց հախտները
միայն խոլիկաններ են, սակայն
աներեսաբար յանուն ուսական ազ-
գին Յարին ինքզանք ուղղել չեն
զարգրի:

Եւ նա բորեւի ինչ անոյ մէջ տեղ
ինկաւ, ամէն ճիգ թափեց: Յարին
ու ազգային ներկայացուցիչներու մի-
ջեւ անմիջնորդ յարաբերութիւնը
արգելելու նպատակով, Պիւրոգրա-
սին, չուզեց կորսնցունել միջնորդի
գերը, և յաջողեցաւ զան պահպա-
նել: Եւ օրէնտղական էաստատու-
թիւններու պաշտօնապէս լուրջ տըր-
ուեցաւ թէ իրենց քրոյր սոսիալի-
ները Յարին ներկայացնելու են ար-
քուսեաց նախարարութեան միջոցաւ:
Իսկ ազգային ներկայացուցչութիւնը
բնաւ իսկ չուզեց ուղղութիւն
դարձնել, ազտող ոգիներու այս
թափփուտը թին, եւ փոստաւոր ապ-
տակ մը թափեց իր առած որոյ մով,
ինչոր չէր գահաձառին պատասխա-
նելի միապետին յանձնուելու ձեւա-
կերպութիւնը, այլ անոր բովանդա-
կութիւնը:

Այսպէս քանի Տոմարի էութեան
ոգին կը ցոլանայ, այնքան միապե-
տութեան յարակիցները կը համո-
զուին թէ սահմանադրական ընթի-
մի մը տակ, իրենց գիրքը պահպա-
նել անկարելի է: Ուստի բնաւ զար-
մանալի չէ, նամաւ աւանդ այս վեր-
ջի փոփոխութիւնէ հետք—եթէ օր մը
Տոմարի ցրուեն եւ 150 միլիոն ժո-
ղովուրդի ղէմ պատերազմ յայտարա-
րեն:

ՀԵՆՐԻ ՏԸ ՔԼՈՅՍ

Ը Ն Կ Ե Ց Ի Կ Ը

Յարևանցի գատելով Հանրի տը
Քլայստ կրնայ կիսհանճար մը նկատ
ուել: Բայց, եթէ շատ խիստ ըլլալ
ուղեղեք պիտի ըսենք որ ոչ մէկ բան
չի ներկայացնիր որովհետեւ բաւա-
կանօրէն կարող չէ մեծ գործեր տը
տաղերու, որոնց համար նախասահ
մանուած ըլլալ կը յաւանջի: Ասիկա
է պատճառ որ իր հոգին հազար Ե-
րազանքներու մէջ կը արուբերի,
որ բարձր, հսկայ ու հզօր անհամար
յղացումներ կուրուագծէ, որոնք
գլխից միշտ կը վիժին: Երևակայե-
ցէք յուսահատութիւնը լեռան՝ որ
մուկ մը կը ծնի: Այս է նաև պատ-

ճառը միշտ լափող ձիրքերու գերի իր
գոյութեանը, ամէն բանի տեսնալով
և ոչ մէկ բան չի կրնայ ձեռք բեր-
րող իր հոգուոյն որովհետեւ չափա-
զանց ունենալ կը բողձայ, վերջապէս
իր սրտին՝ որ սիրելի չը գիտեր, ո-
րովհետեւ պաշտել կուզէ: Հանրի տը
Քլայստ նշանած մըն ալ ունեցաւ զոր
դժբաղդացուց: Ինչո՞ւ: Ինք բարի
մարդ էր, բայց քաղցր ու խաղաղ
աղջիկ մը կրնա՞ր անոր կին ըլլալ:
Ինք որ բանաստեղծներէն սորված եւ
իր մէջ տեսած էր սիրոյ յափշտակու-
թիւնը և գերադոյն կիրքերը, ի՞նչ
պիտի հասկնար սիրուն վիշակ ինչէն,
որ առ առուեսն քանի մը անուշեղէն-
ներ պատրաստել միայն կրնար գիտ-
նալ: Երբեմն, բարձուքներէն վար
իջնելով, ցանկացած էր կարելիու-
թիւնը գտնել ընտանեկան խաղաղ

յարկին անդորրութիւնը ճանաչու-
նալ, կրկին, գերման փոխտոմարս-
թեան գերերկրային երազներու մէջ
ինկած էր:
Յրանսայի մէջ, 1809-ին պատե-
րազմներու ատեն, իբր լրտես քիչ
մնաց որ ձերբակալէին զինքը մեծ
պողոտայի մը վրայ, ի՞նչ ընելու
գացած էր, ինքն ալ չէր գիտեր: Ի՞նչ
բանաստեղծ մը ըլլալու սին յուսկ
նութիւնը ունէր, և ատաղձագործ
եղաւ այն Երբ ստեղծիչ մը ըլլալէ
յուսահատեցաւ, գոնէ արհեստաւոր
մը ուզեց ըլլալ:
Այս վշտագին կեանքին մէջ, սա-
կայն, կը գրէր շարունակ: Շրօ
Ֆէն չի թաշն ընտանիքը իր
առաջին երկասիրութիւնն է, Հրէ
չափն առամ մըն է ան, միանգա-
մայն խիստ հաճելի: Անոր մէջ կե-

րեւին կախարհու հիւներ՝ որոնք հողէ
պտուկներու մէջ փոքրիկ մանուկներ
կեփեն, ու փոքրիկ մատ մը, որ կը
պտտի անոյի անթիւն վերն, և ա-
նոնց վախճանը կը փութացնէ: Սըր-
բազան Սափորը, զբոսցուցիչ
կատակիրութիւն մը որ տեսակ մը
հանգիստ նշարի կուտայ այս դա-
տարկապտոտ հոգոյն մէջ:
Կէօթէ, որ այս կատակիրութիւնը
ներկայացնելու տուաւ, հինգ արար-
ուածի վերածած էր զայն առանց
հեղինակին կայծքը հարցնելու:
Քլայստ կատակեցաւ, Չեմ գիտեր թէ
զոք ալ ինձի պէ՞տ կը խորհէ:
Բայց, լստ իս չի կայ աւելի ապե-
ցուցիչ բան մը քան սա գաղափարը:
Կէօթէի վկայներ զրկել, Բարիք ան-
միջապէս որ, Ֆուտստի հեղինակը
չէր սիրեր Քլայստը իր մաքուր ու

Երբեմն ծարին անունն էր որ Ռուսաստանի մէջ կը հնչէր, եւ բոլոր ոռու ազգի պաշտելի կռուքն էր, իսկ այսօր անոր փոխանակած է Տոման. Այսօր մուծիկին համար Տոման այն է՝ ինչ որ ծարին էր ասիէ տրիններ ատաջ եւ վայ անոր որ Ռուսիոյ ազատութեան խորաբն վերայ գնուող Ռուսաստանի անանախիբի դասակները կարմիր արիւնով չազատուած այս սաճարը քանդել պիտի յանդգնի:

Տոմաի անդամները ամէն բոլոր մէջ մի վայրկեան կրսպստն անոր մին յանդգնեցաւ խօսել թէ անոնք ո եւ էր արիւր մը չեն սպասեր վերէն. (ծարին եւ գանի շրջապատողներէն):

Ընդհանուր ներման յայտարար. Տոմայի ցրտելուն եւ զինուորական տիրապետութեան տարածանումը, գիւղացիներու ու գործարարական գասակարգին խրոտումը, չէ՞ կարելի նկատել արդեօք, արեան օրերու, ոռուական մեծ յեղփոխութեան նախորդքը. Այժմ Ռուսիան կը դրտնուի ճիշտ այն կացութեան մէջ, ինչ որ էր 1779ին Պրանսան. վայրկեանը քրիստոնէական է եւ շատ փափակ. օրէնսդրական իշխանութիւնը Ազգին՝ իսկ գործարար իշխանութիւնը Պարագրասիի ձեռքին մէջ կը գտնուի:

Վայրկեանը մտ է, ձախող ղէպքերն անխուսափելի. յորս կողմն արեան հոտ կը բուրէ. կը պայթի ատելութիւնով անած ազգայնական ոգին, Ռուսիոյ մէջ ծայրէն մինչեւ միւսը կը փչէ շունդախից, փճացնող փոթորիկը որ իր թիւնը մէջ մի երակէն արեւն կը կաթի. եւ բիրտ Պարագրասին յայտարարելու է կռիւ. աշխատելով խեղդել ամէն ճիշ արիւնով ու մոխրի կոյտերու տակ:

2

ՌԱՄԿԱՎԱՐԱԿԱՆ—ՍԱՀՄԱՆԱԳՐԱԿԱՆ ՌՈՒՍԵՐՈՒ ՅԱՅՏԻՐԱՐՈՒԹԻՒՆԸ

Այս վերջերս փրանսական շարժումն անուն լրագիրը տեսութիւն մը գործած էր գահաճառին պատասխանին վրայ, որով կը ճգնէր ազգայնական թէ՞ Ռուսիական. Ահա մանադրականներէ խմբագրուած այս պատասխանը, աւելի նախարարական պաշտօնը ձեռքը անցնելու ձգտում մը կը պարունակէ իր մէջ, այս ամբաստանութեան տակ չը մնալու եւ արտաքին աշխարհը աւելի լուսարանելու նպատակով իմացականութեան արժող հասունութեան մէջ ըլլալով կարճաժամային որ անյարակից ու անհեթեթ երիտասարդը:

Հարի տը Քլայստի զխաւերգործը Միքայէլ Քոյէրոս վէպն է. ինչ է նիւթը: Չիւղաճառ մը, որ Գերմանիոյ ամենէն պարկեշտ մարդն է, օր մը երբ տոնավաճառէն կը վերադառնար, իրմէ բաժի տուրք մը ուղեցին այդ երկրին տիրոջ հողերէն անցնելու համար Արդ մարդը արդէն վճարած էր անգամ մը գայն: Միքայէլ կը մտաւայն արժանաւոր իր մէջ անվատ գագացում մը կը կրէ արդարութեան: Ինչ կուզէ թող ըլլայ, կորուչէ չի վճարել այն՝ ինչ որ պարտական չէ, իրաւ է թէ խնդիր ուզուած ջնջին դրամին վրայ չէ, բայց, արդարութիւն ամէն բանէ ա-

տակով իրենց ուղղութեան մասին այս խմբակիս պատկառող երեսփոխանները հրապարակած են սա յայտարարը:

Սոսիալարարական պաշտօնէութիւնը ձեռք ձգելու կրթէ մյուսած ըլլալու գործելի շարժումներ մեզ կը վերադարձնէ: Գահաճառին պատասխանին մէջ մեր արտագրողը ցոյց տուաւ որ զամ ձրագիրը այն ձրագիրն է որ մենք շատոնց ի վեր կը յանձնարարենք, եւ կը յանձնարարենք նաեւ այն ժամանակ երբ որ մեր պահանջները մեզի աւելի շուտ դատարարութեան յատուկ նստասրահին կուսը նորոգեն քան թէ նախարարական քաղաքները: Տոմաի մէջ որպէս երեսփոխան մտնելէ ի վեր մինչեւ հիմայ մեր միակ նպատակը եղած է հաշտութեան ճամբայ մը գտնել եւ քաղաքացիական պատերազմը անհետ պահել:

Առաջին ճամբ. Ինչպիսիք լիջի արտասանածը, Տոմաի առաջին իրաւաբան չէր այլ ինչ, բայց ի թէ բոլոր Ռուսիոյ փաղձացած, ընդհանուր ներման համար սրճական ձայնին արձագանգը ըլլալ:

Գահաճառի պատասխանին բանահիւստեմը միեւնոյն շարժումի մէջ ներշնչուած էր: Չափաւորեւ ճամբատ ձեռով մը մենք ուզեցինք ազգին հոգւոյն վրայ կուտակուածները ցուցադրել:

Այս ազգը մեզմէ հոգեվատ ու քաղաքական խոսքեր կը սպասէր. եւ եթէ ընդհանուր ներուժի, երկրագործական հարցի անձնական ազատութեան, խոստացուած հաւասարութեան եւ վարչական բարեկարգութեան մասին լռելիք, ազգը ամենայն իրաւամբ պիտի կոծար մտածել թէ մենք իրմով չենք գրադիր, թէ մենք կը գաւաճանենք մեր պաշտօնին որ մեզ յանձնուած է. իսկ այս անպատճառ ազգային պտոթկում մը յառաջ պիտի բերէր, գիւղականները կայացուցչութիւնը պիտի հակառակէր իսկ Տոմայի խաղաղասիրական պաշտօնին ֆիւսագոն պիտի ըլլար: Պրանսայի մէջ կրսն թէ մեր քով սակաւապահանջ կոտորութիւնը կը պակասի. ճշտ է Ռուսիոյ մէջ այ կը լսենք միեւնոյն ամբաստանութիւնը, սակայն յետագիւտականներու կողմէն:

Մեր ընկերվարականները գործելով մեզի դէմ կը սպասեն, եւ կը յայտարարեն թէ մեր սակաւապահանջ կոտորութեան համար ազգը մեզի դէմ պիտի հանեն. Այս ընկերվարականները, աւելի լաւ յուսանուած, գիտեն,

առջ, Ըմբոստ, աւազակագետ. նոյն իսկ մարդասպան պիտի ըլլայ, բայց իր այս բոլոր ոճիրները այն պարկեշտ համոզման արդիւնքը պիտի ըլլան թէ պիտեք է տալ կայսեր՝ ինչ որ կայսեր կը պատկանի. բայց ոչ սանթիմ մը աւելի. Այնպէս որ յանցանքներով ու գարշուքներով բռնաւորուած, պիտի համարձակի Լուտերի արձեւելու ու բռնել. Պատէ՛ գիս՝ Եւ Լուտեր, արդիւնքէն զարհուրած, բայց սկզբունքին արդարութեանը համոզուած՝ չի պիտի համարձակի պաշտօնական դատարարութիւնը: Ոչ քան որ արքայնական այս ոճրագործը Չէ՞ք գտնել այս իր թիւն մէջ իսկպէս հպարտ յղացում մը արժանի մեծ մտքի մը: Գործարարութիւնը գաղափարին յղացման չափ յաջողած է. Ու այս բռնու, յանդուգն, բայց

թէ մեր օրինուոր եւ յարգալիր ընթացքը կայսեր հանդէպ սրպէս սահմանադրական միայնա, եւ մեր ազգին բայեւաւթեան համար աշխատելու հաստատ կամքը, տարու նոյն իսկ մեր հողերը եթէ այս բարեկարգութիւնը զոյն պահանջելու ըլլայ, բոնի կերպով է զազուրկ ընելու կուսակիցները պիտի գինաթափի. կը կրկնենք վերստին, ասի յեղփոխական չափ մը չէ, այլ հայտարար միջոց մը, եւ միակ միջոց հասկանելու համար հողատէր պիւղացիին թէ պետք է յարգել մասնաւոր սեփականատէրի իրաւունքները:

Ռուսիոյ հին բէ մի մէ մնացած երկրագործական կացութիւնը արմատական բարեկարգում մը կը պահանջէ, ասոր համար բոլոր Տոման—պահանջողականներն՝ ալ միասին—համախոս է. իսկ եթէ այս հարցին վճարելը Քրանսայիներուն վնասակար կը թուի մենք կը սիրենք յուսուի՛ն մեր բարեկամները երբ պիտի իմանան անոր բնորոշ յակուսիւնը զանի պիտի գնահատեն եւ մեր բարեկամեցողութեան պիտի հաւատ ընծայեն:

ԿՈՎԿԱՍՍԵԱՆ ԼՈՒՐԵՐ

Կովկասի լուրերը ելբէք բարեկարգութեան նշոյլներ չեն ցուցնել, ընդհակառակը թուրքին տեղ խաղախները բաց է ի բաց իրենց թշնամութիւնը կը հրապարակեն հիմայ, հետեւեալ ղէպքերը ոչ մէկ կասկած կը թողուն այդ մասին:

— Զանգեզուրի քրտերը, Ազգամի Ե Մալիբեկլուի թուրքերը միացած խաչներ վրայ յարձակում գործելու լուրեր կը պարտէին: Սպարի 26 ին քանի մը բանուորներ խաչին բազի մտ 100 է աւելի զինուած թուրքերէ յարձակում կը կրեն, կը կոպտուեն, կը սպաննուին, հազիւ մէկը կը յայ փախչի, որ կուզայ եղածը պատմելու: Իսկոյն բազմաթիւ հայեր, կիներ տղաներ, այրեր կը փութան դէպքին վայրը: Քամբան խաղախները իրենց սպարով կը հասնին, կը կեցնեն ամբոխը. հարցնելով թէ ո՞ր կերթան այսպէս խում:

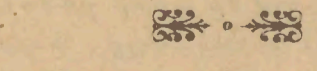
բով, պնդելով թէ թուրքերու վրայ յարձակումի կերթան խեղճերը հազիւ կրնան համոզել թէ իրենց սպաննուածներու զիակները հաւաքելու կերթան: Սպան կատարած, գաղանկ պէս փրփրած սուրբ կը քոչէ և պատահաբար կը զարնէ առաջին հանդիպող մարդուն կանսկէն կը ճեղքէ թիկունքը, յետոյ մտակը առնելով երեսին, զլիսին, մարմինը վայրենաբար կ'ընցնէ, որու որ հանդիպի խեղճերը սալստիպահարետ կը գառնան: Սպան այսչափով չի գոհանար և կը հրամայէ տանիլ բանտարկել զանոնք, իրր թէ թուրք սպաննած են և կերթան գիտելը պահելու, որ չի յայտնուի: Ել ինչ է հարկաւոր թուրքերին փաստաբաններ, կ'աւելցնէ Մշակի թղթակիցը. ոռու սֆիցերութիւնը տուանց նրան էլ, նրանց համար հմուտ և ճարպիկ փաստաբաններ են:

— Շուրաէրի գաւառագետը յաջողութեամբ թուրքերէն ստանալ հայերու կրած ֆիւսանելուն մէկ մասը. 770 զուլու կով և 8000 բուպլի: Թէ և պատերազմական դրուժին յայտարարած է բայց տեղւոյն թուրքերը յամառութիւնը կը շարունակեն: Ահա պայմանալին, կը գրեն Շուրաէրէն, ո՞վ կարող է լուծել այս հանելուկը, եթէ մի բոլոր այս յամառութիւնը հայերի կողմից չկատվէր. արդեօք ինչ կը լինէր մեր վիճակը:

— Ապրիլ 19 ի Ղաղախի գաւառին մէջ քանի մը հայեր ճամբորդած ատեն, յանկարծ յարձակում կը կրեն թուրքերէ, որոնք ճամբորդներուն մեծ մասը կրսպաննեն և զիակները կտոր կտոր ընեն: Հազիւ մէկը կը փախչի և թիֆլիս կուգայ իրողութիւնը իմացնելու: Գնացաւ որ թուրքերը կը ձերբակալուին և անոնց զուլուրը 3800 բուպլի տուգանքի կենթարկուին: Բայց թուրքերը հիմայ փաստաբան զարձած են և կը ցանկան որ այդ տեսակ խնդիրները զատարանի յանձ-

նանդոտ ու մեղամաղձիկ էր: Չիրար կը սիրեն, կամ կը կայծն թէ կը սիրեն: Մնացածը գիտենք արդէն: Հանրի տը Քլայստէն երեք հատոր մնացած է հիմայ և մէյմըն ալ իր տապանաքարը՝ որուն վրայ իր հիացողները—որովհետեւ Քլայստ Գերմանիոյ մէջ շատ հիացողներ ունի— կուգտն ազոթել այս խենթին հոգւոյն համար, որ հանձար մը կը պարունակէր սակայն:

(Շարունակելի)

նուին, ոչ թէ էքզէկուցիաի մի շոցաւ կարգադրուին: Անոնք վստահ են որ դատարանը զիրենք արգարացնելու ճարժը պիտի գտնէ: «Ուստա կիթտի, սուեա տիւշտի» (դատարան գնաց, կր նշանակէ ջուրն ինկաւ) կըսեն եզեր իրենց մէջ: Ամօթ ուսա- կան անարգ դատարաններուն:

— «Մշակոյի Ծուլէն, ապրիլ 28ին հետեւեալը կը գրեն. «Այս օրերս հաշտարար դատարանում քննվում էր մեր հայ կալուածա- տէր բէգերից մէկի՝ Թ. բէգ Դ. եանցի գանդատը իրան տասա- նորդ վճարող գիւղացիներին մէ- կից»:

Դատարարը հարցնում է գիւ ղացուն՝ թէ պարտ է նա բէգին այս ինչ քանակութեան տասա- նորդը:

Գիւղացին պատասխանում է. «Ազա, գլխովդ շուտ տամ, բէգի պահանջը սուտ է և պարտութիւն. տասանորդի կէսը վճա- րել եմ, մնում է միւս կէսը—17 պուդ կորէկ, 7 ր. 80 կօպէկ ար- ժողութեամբ»: Վերջին կէսը չը վճարելու պատճառը հայ թուր- քայան խաւնակութիւններն էին, որի ժամտնակ թուրքերը յար- ձակվեցին մեր գիւղի վրա և ա- մեն ինչ թալանեցին, միւսա- մանակ և իմ բոլոր ունեցած շու- նեցածս, այնպէս որ ներկայումս գտնվում եմ ծայրահեղ աչքա- տութեան մէջ: Խնդրում եմ թըշ- ուառ երեսաներիս խղճտը ու չը պահանջել ինձանից այդ տասա- նորդի մնացորդը»:

Ի հարկէ՞ Թ. բէգը փրփուրը բե- րանին՝ պաշտպանում էր իր նոգ- կալի պահանջը մի թշուառ և օգնութեան կարօտ գիւղացուց, և իր պաշտպանողական ճառին աւելի աչքի ընկնող գոյն տալու համար, ազոյական ապրօմ- բով աւելացրեց՝ «սո՛ւտ ես ա- սում,—գիմելով գիւղացուն.—ոչ թէ թուրքերն են ձեզ թալանել, այլ դուք՝ թուրքերին»...

Աւելի ի՞նչ կարելի էր սպասել ոչ մի սրբութիւն և արգարու- թիւն չը ճանաչող խիղճը մեռ- ցրած մի տղրուկ կալուածատէր- բէգից:

Սուրէն (Մշակոյ)

ՆԵՐՔԻՆ: ԼՈՒՐԵՐ

Երեկ առաւօտ Ն. Ա. Բ. իր զին- ուորական և քաղաքական կցոր- գով քաղաքս հասաւ ու շոգեմա- կոյկով մը անմիջապէս մեկնեցաւ Եւքսինեան պալատը:

Ինչպէս ասկէ առաջ իմացու- ցինք վաղը հինգշաբթի իշխանը մեծ շքով մը պիտի բանայ քա- ղաքիս նորակառոյց նաւահան գիւտը վաճառականութեան հա- մար:

Արդէն կառավարութիւնները բարեհաճած են ձայնակիցի երկ րիս իշխանութեանց հրաւերին ու պիտի ուղարկեն իրենց ներ- կայացուցիչները ու շոգեմա- ները: Ձրահաւոր շոգեմա- ներէ ֆրանսականը, իտալականը, աւստ- րիականը և ռումանականները ժա- մանած են իսկ միւսները վաղը: Ամբողջ նաւահանգիստը զարգար- ուած է դրօշակներով, խայտա- բղէտ նաւեր, անվրդով կը սա- րածեն իրենց մարմինը, սանձա- հարուած ծովու լանջքին վրայ: Գաղաքագետութիւնը նոյնպէս կը տեսնէ մեծ պատրաստութիւն աւելի փայլուն ընծայելու համար սոյն հանգէսը: Կառավարու- թիւնը գիւրութիւն մը ընծայե- լու համար երկաթուղիներու գի- նը 50 0/0 զեղջած է:

ԱՐՏԱՔԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

Թ Ո Ւ Ր Ք Ի Ս

Ձէրնակօրայի սահմանագծի մօտ տեղի ունեցած ընդհարում ներու առթիւ, քանի մը զորա խմբեր զէնքի տակ կանչուած են: Ձէրնակօրայի իշխանութիւնները ամենայն փութկոտութեամբ պա- տերազմական պատրաստութիւն- ներ կը տեսնեն, իսկ այս ըն- թացքը բաւական մտատանջու- թեան կը մատնէ թիւրք կառա- վարութիւնը, նա կառավարէ պատերազմական դրութեան գնել իր զօրութեամբ որ սահմանակից են Պուլկարիոյ ու Սերպիոյ, վախ- նալով թէ այս վերջին կառա- վարութիւնները զինու զօրու- թեամբ օգնելու են Ձէրնակօրայի: Կը կարծեն թէ Պուլկարիան ու Սերպիան Ձէրնակօրայի զինա- կիցները են Թուրքիոյ դէմ:

Պօլտոյ պուլկարական գործա- կատարի յանկարծակի դէպի Սօֆիա մեկնելը, Թուրքիոյ վե- րոյիչեալ երեք կառավարու- թիւններու դէմ ձեռք առած զինուորական շափերու հետ առն շուրթիւն ունի, և պուլկարական կառավարութիւնը, Թուրքիոյ ինչ մտքի տէր ըլլալը, հասկնալու համար կուզէ պէտք եղածին պէս լուսարանուիլ:

Թուրք պաշտօնակից շրջա- նակներու մէջ մեծ անհանգստու- թիւն կը տիրապետէ:

— Բ. Դրան լուր հասած է թէ թրքա պարսկական վիճելի հօ- ղաբաժնի հարցը, պարսիկներու հետ միասին վերջնականապէս վճռելու համար, տեղւոյն վրայ ուղարկուած յանձնախմբի պետը, Վաճիպ բօչան, անձնասպան ե- ղած է: Այս լուրը շատ խորին տպաւորութիւն մը ձգած է, ո- րովհետեւ թրքերը անձնասպա- նութեան ինչ ըլլալը չեն գի-

տեր. յիշուի անձնասպանու- թիւններ տեղի կունենան՝ սա- կայն հասարակ դասակարգին մէջ. այն ալ շահու շատ հազ- ուադէպ:

Եւ որովհետեւ թուրք զինու- օրներու պարսկական հարկի վրայ գտնուելուն համար և յուզումը մեծ է, կը վախնան որ շրջայ թէ բաշտի սյս սնթափանցելի մահը պատճառ ըլլալ թշնամա- կան յարաբերութիւններ և սկսելուն, որուն առաջք առնե- լու նպատակով ճամբայ ելած էին յանձնախմբերը:

— Բ. Դուռը, Պուլկարիոյ հետ քաղաքական մերձեցումի մը հա- մար ձգտումներ ցոյց կուտայ: Դիւանական շրջանակներու մէջ կը հաւատեն թէ Թուրքիոյ այս քաղաքականութիւնը հետ- անքնէ՝ ռումանա պուլկարական մերձեցումի մը հուսանակութեան, հիմնուած պարզաբար մէջ գրտ նուած իրենց շահերու վրայ, և թէ երբէք պետութեան մը զին- ուորական գործառնութիւնները այս շահերը վտանգել յանդգնին:

— Նէճ է (Արապիս) Բ. Դրան հասած լուրերը շատ վրդովալից են, այս լուրերը կը հաւատեն թէ բոլոր նէճը, գրեթէ բոլոր գակ Արապիան ապստամբելու վրայ է, Իպն Բաշիտի սպանման պատճառաւ, որ Իպն. Սէուտի, իսկի գահ ժառանգը Նէճի գա- հին, որուն յափշտակիչ Իպն- Բաշիտը, թրքական ձեռնտուու- թեամբ տիրած էր—Սէիտները զինքը ծուլակի մէջ ձգել յաջո- ղած էին: Այս ապստամբութիւնը չը կարծուած էն սուելի վտանգա- լոր պիտի ըլլալ, որովհետեւ Եէ. մէնի մայրաքաղաքը Եղոզ, Սա- նալի մօտակայքը Ֆէյլի բա- շայի զինուորները պաշարող Պէ- տուին—Վահապիդները, անորոյժ տալու են:

Թ Ո Ւ Ս Ի Ս

Տուժարի մէջ, նախարարապետ կորեմիգինի ըրած յայտարարու- թեան, ելեւսփոխանները անձայն, անշուկ ու ուշի ուշով հետեւե- ր են: Յուզումը մեծ եղած է: Կորէ- միգինէ անմիջապէս ետքը խօսեր են նապոզով, Բոտիչէվ, Ալատին Անիգին, Գոգոչգին, և ամենա- խիստ լիզուով մը քննադատե- րու գատապարտէր կառավարու- թեան յայտարարութիւնը: Սահ- մանագրա Ռամկավարականներու օրակարգը հետեւեալն է: «Նկա- տելով թէ կառավարութեան յայ- տարարութիւնը, բոլորովին կը հակառակի գահաճառի պատու- խանին մէջ առաջադրուած պա- հանջներուն, Տուժար անվստա- հութիւն կը յայտնէ նախարա- րական գահիճին և կը պահան- ջէ անոր գործէ հեռանալը»:

աշխատաւորներու կուսակցու- թեան օրակարգը կըսէ. «Նկատե- լով որ կառավարութիւնը ան- պօրժադրելի կը համարէ սղգին պահանջները, Տուժար իր կա- տարեալ անվստահութիւնը կը յայտնէ գահիճին և կուզէ որ անմիջապէս ապ իր հրամարա- կանը, և նոր նախարարական գահիճ մը կողակերպուի Տու- մարի մեծամասնութիւնէն»:

Երեկոյեան ժամը 7 ին Տուժար միսձոյն որոշեց նախարարու- թեան հրամարականը պահան- ջելը: (*)

— Ռուս հեռագրու ան գործա- կատարութեան յանձնարարուած է յայտարարել թէ Տուժար ցըլ- ուելու մասին շրջած բոլոր լու- րերը անհիմն են: Տուժար յիս- տերը մինչեւ ֆուրիս ամսոյ մէ- յերը պիտի յետաձգուին, երբ կը սկսին արձակուրդները:

— Բեթերպուրկէն «Նայէ Թրսյէ Բրէսարն կը հեռագրեն:

Գաղաքի մէջ լուր կը շրջի Տուժարի ցրուելու մասին: Ենուկ Տը կայ, որպէս թէ բարձրաստի- ճան սպաներ դաւադրութիւն ինթաժ ըլլան Տուժարի դէմ, ա- նոնք թափառաշրջիկներու վճ- մակ մը կը գրգռեն ու կը համո- ղեն որ Տուժարի մէջ մտնեն սղ- մուկ հանն, չօրքը միջամտէ ասկէ անմիջապէս ետքը, Ելեւ- սփոխանները անկէ վնասէ կամ ձերբակալէ: Տուժար ցրուելուն պէս իր գաղաքուրա պիտի յայտա- րարուի և պիտի յանձնուի Թրէ- բովի:

— Պահակաչօրի սպաները Տուժարի դէմ կը յայտնեն իրենց խորին պժգանքը, անոնք դա-ւագրութեան մը ձեռնարկած են և կը յանդգնին յայտարարել թէ Տուժար տապալելու են: Մի- եւնոյն ժամանակ սպաները ի- րենց բոլոր ճիգը կը թափեն, անուանակելու համար Տուժար զինուորներու առջեւ, և զայն կը ներկայացնեն որպէս ըմբոստնե- րու համախմբում մը Սորին դէմ:

— Օտեսայի բոլոր նաւային ընկերութիւններու մէքենավար- ները, նաւաստիները, բեռնա- տրները գործադուլ ըրին ու նա-ւերէ հեռացան: Դրամական և ուրիշ գոհացումներէ զատ գոր- ժաթողները իրենց բանտարկեալ ընկերներու սզատ ալձակուիլը կը պահանջեն:

(*) Մ. Ս — Յառաջիկայ համայով պիտի տպենք կառավարութեան ը- րած յայտարարութեան մանրամաս- նութիւնը ամփոփուած: